

Наукові бібліотеки: основні напрями інтеграції з закладами освіти, науки та культури

5 жовтня 2016 р. відбулося засідання секції «Наукові бібліотеки: основні напрями інтеграції з закладами освіти, науки та культури». У її роботі взяло участь близько 70 фахівців, серед яких – учені, спеціалісти українських і зарубіжних бібліотек та наукових установ, зокрема Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, Національної парламентської бібліотеки України, Національної історичної бібліотеки України, Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського, Державної науково-технічної бібліотеки України, Державної бібліотеки України для юнацтва, Бібліотеки Латвійського університету, Британської бібліотеки, Російської державної бібліотеки, Київського університету імені Бориса Грінченка, Національної наукової сільськогосподарської бібліотеки НААН України, Наукової бібліотеки Дипломатичної академії України при МЗС України, Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв України, Харківської державної наукової бібліотеки імені В. Г. Короленка, Європейського університету, Харківської державної академії культури, Національного авіаційного університету, Наукової бібліотеки імені М. Максимовича Київського національного

університету імені Тараса Шевченка, Наукової бібліотеки Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, Київського національного економічного університету імені В. Гетьмана, Науково-технічної бібліотеки імені Г. І. Денисенка Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», Малої академії наук України та ін. Увага доповідачів була зосереджена на пріоритетних напрямках функціонування національного науково-інформаційного простору, роботі наукових бібліотек як його інтегруючих центрів поширення наукової інформації, виробленні механізмів реалізації завдань Стратегії розвитку вітчизняної бібліотечної справи на період до 2025 р. з метою формування науково-освітньо-інформаційного комплексу, який відповідав би найважливішим потребам сучасності.

Відкрив секційне засідання генеральний директор НБУВ, д-р іст. наук, чл.-кор. НАН України **В. І. Попик**, який зазначив, що бібліотечно-інформаційна галузь перебуває нині на самому вістрі процесів, зумовлених новітньою інформаційною революцією, формуванням суспільства знань і переходом людства до шостого технологічного укладу. В умовах, коли

наукова і технічна інформація стає безпосереднім чинником економічного, соціального поступу, мову потрібно вести вже не про поступове вдосконалення діяльності українських бібліотек, а про необхідність забезпечення їх швидкого, проривного, розвитку за пріоритетними напрямками, як це відбувається нині в усьому цивілізованому світі. Вимогою часу є розбудова в межах держави єдиного інформаційного поля, здатного забезпечити найбільш повний, зручний і швидкий доступ до всього багатоманіття джерел і форм ретельно опрацьованої за допомогою сучасних інтелектуальних пошукових систем наукової інформації в усій їхній сукупності для найбільш широкого кола споживачів. Національний науково-інформаційний простір має стати потужним інструментом забезпечення поступу науки, освіти, культури, піднесення інтелектуального, науково-технічного й економічного потенціалу України, захисту національних пріоритетів, протидії зовнішній науково-технічній і економічній експансії. Він передбачає злагоджене функціонування складної і, водночас, неформалізованої, гнучкої, мобільної інфраструктури, яка має органічно поєднувати зусилля широкого кола учасників науково-інформаційних процесів – спеціалізованих наукових бібліотек як провідних центрів соціальних комунікацій, інтеграції й поширення наукової інформації; державних і недержавних центрів науково-технічної інформації; видавничих та книготорговельних закладів; державних та приватних структур, покликаних підтримувати інноваційну діяльність венчурних фірм; окремих наукових установ і навчальних закладів; наукових товариств та асоціацій, незалежних інформаційно-комунікаційних структур (сайти наукових і освітянських товариств, сегменти соціальних мереж та блогосфери тощо), які розбудовує наукове співтовариство.

На переконання доповідача, роль інтегруючого центру національного науково-інформаційного простору повинна й надалі належати спеціалізованим науковим бібліотекам, але за неодмінної умови, коли ці структури розвиватимуться у національному інформаційному просторі XXI ст. вже не у своєму традиційному образі книгозбірень, а, насамперед, як провідники дійсно інноваційної соціокомунікаційної діяльності – центри вільного доступу до найрізноманітніших за походженням ресурсів наукової інформації, медіатеки, що забезпечують інтеграцію, систематизацію й поширення наукової інформації на всіх видах носіїв, органічну інтеграцію своєї роботи з усіма іншими учасниками інформаційно-комунікаційних процесів.

Велінням часу є формування спільними зусиллями різних за своєю природою учасників інформаційних процесів, але під науково-методичним і координуючим впливом бібліотек, єдиної, і водночас, оптимально розподіленої системи інформаційного забезпечення наукового, освітнього процесів із раціональним використанням функціонального розподілу сучасних технологічних можливостей (наприклад, каталогізація зусиллями самих видавництв, організація віртуальних читальних залів провідних бібліотек у навчальних закладах), упровадженням новітніх інтелектуальних систем пошуку і опрацювання інформації.

Учасникам секційного засідання було запропоновано для обговорення кілька блоків актуальних питань: теоретико-концептуальні засади розвитку бібліотечно-інформаційної сфери; інтеграційні та трансформаційні процеси в наукових бібліотеках України і світу; зарубіжний і вітчизняний досвід формування національних інформаційних ресурсів бібліотек; організація та надання доступу до інформації; нова парадигма розвитку бібліотечної освіти та підвищення кваліфікації кадрів бібліотечних фахівців у контексті взаємодії бібліотечно-інформаційних структур.

Перший тематичний блок об'єднав доповіді, присвячені теоретико-концептуальним засадам розвитку сучасної бібліотечно-інформаційної сфери. Директор Інституту бібліотекознавства НБУВ, канд. іст. наук **О. М. Василенко** у своїй доповіді «Інформаційно-комунікаційна діяльність бібліотек у контексті забезпечення інформаційно-знанневих потреб суспільства», розглядаючи інформаційно-комунікаційну діяльність (ІКД) наукової бібліотеки (НБ) як комплекс взаємопов'язаних процесів, спрямованих на створення інформаційних продуктів і надання бібліотечно-інформаційних послуг з метою задоволення інформаційно-знанневих потреб суспільства, зазначила, що ІКД відбувається у двох взаємопов'язаних і взаємозалежних професійно-діяльнісних комунікаційних середовищах (виробничо-комунікаційному та сервісно-комунікаційному). Вона наголосила, що техніко-технологічні трансформації в суспільстві зумовили пошук оптимальної моделі НБ, визначення її місця, ролі та суспільно-значущих функцій у сучасному світі. В умовах становлення глобальної системи масових комунікацій, розбудови єдиного національного інформаційного простору України відбуваються швидкі зміни у галузях науки, освіти, культури, професійній діяльності населення. У цьому зв'язку НБ необхідно інтенсифікувати діяльність, спрямовану на створення інтегрованого інформаційно-комунікаційного середовища наукових бібліотек, розбудову нової стратегії задоволення інформаційно-знанневих потреб суспільства. Важливим каталізатором цих процесів є консолідація зусиль провідних наукових бібліотек щодо розроблення і реалізації міжвідомчих проєктів не тільки з формування інтегрованих ресурсів, а й упровадження комплексної сервісно-орієнтованої моделі в системі бібліотечно-інформаційного обслуговування на основі новітніх інформаційно-комунікаційних технологій.

З другого тематичного блоку варто виокремити доповіді, в яких висвітлювалися інтеграційні та трансформаційні процеси в наукових бібліотеках України і світу. Основні напрями стратегії розвитку Державної науково-технічної бібліотеки України розкрила в. о. директора цієї установи, д-р екон. наук **А. Г. Жарінова**. Доповідачка підкреслила, що особливу увагу сьогодні ДНТБ приділяє розвитку міжнародного співробітництва з зарубіжними бібліотеками, інформаційними органами, видавництвами, фірмами, громадськими організаціями. На її переконання, нині невідкладного реформування потребує система управління інтелектуальним розвитком. Воно дасть змогу зробити рішучі кроки в напрямі формування суспільства знань, сприятиме зростанню конкурентоспроможності вітчизняних освіти, науки, технологій.

Про поглиблення співпраці Національної історичної бібліотеки України із закладами освіти, науки, культури йшлося у доповіді генерального директора цієї установи, заступника працівника культури України **А. В. Скорохвато-вої**. Доповідачка наголосила, саме цей пріоритет сприяє інноваційному розвитку бібліотек, їхній інтеграції у світовий інформаційний простір; допомагає вирішувати нагальні проблеми зі збереження національного культурного надбання (книжкових пам'яток); створює умови для залучення молодих фахівців до бібліотечної галузі, допомагає їм оволодівати професійними знаннями, навичками, дає змогу займатися самоосвітою, підвищувати свій культурний рівень. Свідченням плідної співпраці НБУ є такі проєкти: науково-допоміжний бібліографічний покажчик «Історія України», що вважається унікальним енциклопедично-бібліографічним проєктом загальнонаціонального рівня; бібліографічний посібник «Українська дипломатія, 1917–1924: матеріали до бібліографії»; електронна колекція «Грінченкіана»; унікальний бібліо-

графічний проект «Історична Шевченкіана», присвячений 200-річчю від дня народження Т. Г. Шевченка та ін.

Заст. директора з наукової роботи Державної науково-педагогічної бібліотеки України ім. В. О. Сухомлинського, канд. іст. наук **С. М. Зозуля**, розкриваючи багаторічну співпрацю Державної науково-педагогічної бібліотеки України ім. В. О. Сухомлинського з закладами освіти, науки, звернула увагу присутніх на необхідність поглиблення роботи з учнівською та студентською молоддю, упровадження таких її форм, як: науково-педагогічний лекторій, студії молодого науковця, дискусійний майданчик, спільні тематичні засідання, інтеграція дослідницьких зусиль у підготовці наукової продукції тощо. Нині особливо важливим напрямом інтеграції наукових бібліотек із закладами освіти, науки, культури є співпраця, спрямована на реалізацію концепції національно-патріотичного виховання.

На секційному засіданні були оприлюднені й інші доповіді, в яких аналізувалися актуальні питання бібліотечно-інформаційної сфери України, різні аспекти інтеграції наукових бібліотек із закладами освіти, науки та культури.

Цілий тематичний блок доповідей був присвячений презентації вітчизняного і зарубіжного досвіду формування національних інформаційних ресурсів бібліотек та надання доступу до такої інформації. Підвищений інтерес у присутніх викликала доповідь «Роль бібліотеки в якісних змінах університетської науки», підготовлена директором Науково-технічної бібліотеки ім. Г. І. Денисенка НТУУ «КПІ» **О. М. Бруй** та заступником директора з наукової роботи Науково-технічної бібліотеки ім. Г. І. Денисенка НТУУ «КПІ» **М. Л. Друченко**. Експерт бібліотеки Латвійського університету **Дайна Гаваре** у доповіді «Історична колекція бібліотеки Латвійського університету як частина культурної спадщини: дослідження, доступність, значення» наголосила, що їх установа спільно з іншими структурами забезпечує збереження і доступність історичних фондів як частини культурної спадщини. Основу наукової діяльності Латвійського університету становлять дослідження у сфері гуманітарних, соціальних, природничих, медичних, математичних і комп'ютерних наук, які проводяться з використанням структурних фондів ЄС і міжнародних програм з підтримки наукової діяльності. Вивчення історичної колекції і забезпечення її доступності стимулювали співпрацю багатьох інституцій – бібліотеки Латвійського університету, Інституту історії Латвії, Єлгавського музею історії та мистецтва імені Г. Еліаса, Національного архіву Латвії. Доповідачка зазначила, що у процесі вивчення історичної спадщини необхідна співпраця багатьох інституцій – бібліотек, архівів, музеїв, а також фахівців наукових інститутів. Тільки так можна максимально повно розкрити багатство змісту документів. Водночас, саме бібліотекам належить провідна роль у процесі пізнання, збереження та популяризації інтелектуальної і культурної спадщини.

Інший представник бібліотеки Латвійського університету **Ілга Мантініце** зазначила, що перед бібліотеками вишив сьогодні постало додаткове завдання: збереження і поширення інтелектуальних надбань вищого навчального закладу. «Acta Universitatis Latviensis», які готують до друку фахівці Бібліотеки, отримали визнання за кордоном, вони представлені в багатьох зарубіжних університетах і провідних бібліотеках світу (<https://dspace.lu.lv/dspace/handle/7/14>). Кожне видання містить метадані (автор, назва, предмет, вихідні дані, ключові слова та інші відомості) відповідно до міжнародних стандартів (Dublin Core, OAI-PMH), забезпечуючи сумісність з різними репозитаріями та пошуковими системами.

Досвідом формування та організації електронного каталогу «Explore the British Library» і надання доступу до інформації у бібліотеці поділилася куратор відділу європейських студій Британської бібліотеки **О. В. Керзюк**. Вона відзначила, що Каталог (56 млн записів) характеризується надзвичайною функціональністю та доступністю. Сьогодні «кожен землянин, котрий має доступ до комп'ютера, – наголосила доповідачка, – може переглянути записи в каталозі через пошуковий інтерфейс PRIMO корпорації ExLibris». Куратор поінформувала присутніх, що стратегічні орієнтири Британської бібліотеки щодо метаданих на 2015–2018 рр. викладені у документі «Unlocking The Value. The British Library's Collection metadata Strategy 2015–2018». У 2013 р. Британська бібліотека перейшла на нові стандарти каталогізації – RDA (Resource Description and Access – Опис та доступ до ресурсу). Саме ці інновації дають змогу якісніше представити інформаційну складову записів, або ж «розблокувати цінності» («Unlocking The Value») кожного видання, що описується. Особливо важливу роль у забезпеченні повнішого доступу до інформації, на думку фахівця, відіграє Авторитетний Контроль бібліографічних записів (Authority Control). Каталогізатори відділу європейських студій підключилися до створення авторитетних (офіційних) файлів (імена осіб та організацій) після переходу на RDA та реорганізації роботи самого відділу. О. В. Керзюк навела приклади пошуку творів українських авторів (творів Т. Шевченка та про Т. Шевченка в українському зібранні Британської бібліотеки найбільше – 472 результати, Івана Франка – 328, Михайла Грушевського – 115). Вона констатувала, що перед кожною бібліотекою постають нові виклики у зв'язку зі стрімким зростанням кількості метаданих, їх різноманітності, а також зі суттєвим скороченням фінансування бібліотек. Саме тому тісна співпраця бібліотек світу з питань каталогізації, вдосконалення старих метаданих, створення нових авторитетних файлів є життєво необхідною для подальшого успішного функціонування книгозбірень та забезпечення доступу читачів до бібліотечних ресурсів. На завершення О. В. Керзюк висловила надію, що українські каталогізатори підключаться також до міжнародної співпраці щодо створення авторитетних файлів авторів з України.

Головний бібліотекар Російської державної бібліотеки (Москва) **О. А. Долотова** окреслила основні напрями роботи сектору ООН і міжнародних організацій відділу ОФН РДБ. Доповідачка, відштовхуючись від тези: «сучасна бібліотека – центр додаткової освіти», висвітлила актуальні питання удосконалення комплексу бібліотечно-інформаційних послуг.

Теоретичні викладки доповідачів часто спричиняли в аудиторії активний обмін думками щодо використання нових механізмів, інструментів, моделей, напрямів інтеграції наукових бібліотек із закладами освіти, науки та культури загалом та взаємодії НБ у питаннях створення комплексних профільних і спеціалізованих інформаційних ресурсів з інтегрованим пошуковим апаратом, який має вирішальне значення для розвитку результативного функціонування національного інформаційного простору зокрема.

Не залишилась поза увагою учасників зібрання тематика, присвячена реалізації нової парадигми розвитку бібліотечно-інформаційної освіти, підготовки висококваліфікованих бібліотечно-інформаційних фахівців, поліпшення кадрової ситуації в галузі, піднесення якості підвищення кваліфікації кадрів. До обговорення означеної проблематики долучилися зав. кафедри Київського університету ім. Бориса Грінченка, д-р наук із соціальних комунікацій **О. В. Воскобойнікова-Гузєва** («Стратегічний менеджмент інформаційної діяльності: проблеми дослідження і формування компетентностей»), старш.

наук. співробітник НБУВ, канд. іст. наук **Л. М. Дем'янюк** («Бібліотечна освіта в Ісламській Республіці Іран: процес становлення та сучасний стан»); доц. Київського університету ім. Бориса Грінченка, канд. наук із соц. комунікацій **В. С. Сошинська** («Інтеграція можливостей інформаційно-бібліотечних установ України для фахової підготовки студентів напряму 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа»»); наук. співробітник НБУВ **С. М. Масловська** («Професійні потреби сучасного бібліотечного працівника: стан та шляхи вирішення»); провідний бібліотекар НБУВ **О. О. Зубенко** («Підвищення кваліфікації бібліотечних фахівців у контексті взаємодії бібліотечно-інформаційних структур») та ін.

Академічну роботу секції урізноманітнила презентація проекту команди НБУВ «Юні науковці – агенти позитивних змін в Україні», спрямованого на інформаційну підтримку та сприяння творчій взаємодії наукової спільноти з талановитою молоддю. Після його представлення відбулося підписання Угоди про співробітництво між Національною бібліотекою України імені В. І. Вернадського і КПНЗ «Київська Мала академія наук учнівської молоді», що ініціювало конструктивну дискусію стосовно тенденцій і перспектив співпраці КПНЗ «Київська Мала академія наук учнівської молоді» з вітчизняними науковими бібліотеками різних систем та відомств.

Пізнавальними в цьому контексті стали доповіді керівника бізнес-школи «Graffiti» **Н. А. Дзюби** та керівника проекту InterConsulting **В. І. Коржневої**, в яких були розкриті стратегічне управління, фінансовий та управлінський облік, управління проектами, лідерство та менеджмент, організаційні та комунікативні навички, управління людським ресурсом, маркетинг та продажі. Аналізувалися форми роботи Центру: кейси практичні, проектна робота (eduScrum), командна робота, ділові розвиваючі ігри та коучинг (businesscoaching). Також були запропоновані: Програма «Свідомий вибір професії»; Проектний табір на канікулах; Майстер-класи з основ бізнесу; тренінги за напрямками: «Виховати в собі лідера», «Основи презентації», «Тайм менеджмент», «Емоційний інте-

лект», «Успішний в професії», «Побудова персонального бренду», «Старт кар'єри».

У рамках роботи секції відбувся круглий стіл «Актуальні питання стандартизації бібліотечної справи України», на якому розглядалися актуальні питання розвитку стандартизації бібліотечної справи в Україні, співпраці наукових бібліотек різних систем і відомств щодо імплементації міжнародних стандартів у практичну діяльність наукових бібліотек. Захід відкрила доповідь директора Інституту бібліотекознавства НБУВ, канд. іст. наук **О. М. Василенко** «Взаємодія бібліотечно-інформаційних установ з питань впровадження стандартів ІСО». У процесі її обговорення акцентувалася увага на актуальності розроблення нормативно-методичної бази забезпечення успішного переходу вітчизняних бібліотек на використання нових національних стандартів України, гармонізованих зі світовими та європейськими нормативними документами. Присутні підтримали пропозиції Українського інституту науково-технічної експертизи і інформації як державної наукової установи, уповноваженої на здійснення функцій секретаріату ТК 144 «Інформація і документація» створити підкомітет «Бібліотечна діяльність» у складі Технічного комітету стандартизації ТК 144 «Інформація і документація» на базі Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського.

Учасники секційного засідання взяли активну участь в обговоренні вищезазначених питань, підтримали проект рекомендацій міжнародної наукової конференції та запропонували інтенсифікувати співпрацю між освітніми, науковими та інформаційними інституціями з метою розбудови в Україні цілісного науково-освітньо-інформаційного комплексу.

Оксана Клименко,

канд. іст. наук, старш. наук. співробітник НБУВ

Людмила Дем'янюк,

канд. іст. наук, старш. наук. співробітник НБУВ